

АКТУАЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ

През последните години не само в световен план, но и в България интересът към личните финанси нараства значително. Във връзка с това наскоро излезе първата българска книга, посветена на тази тема, с автори доц. д-р Даниела Бобева и Джеймс Йоловски.¹ Макар да е предназначена за студенти, съчетаването на добре представена теоретична основа с богато практическо изложение я прави както полезна, така и лесно достъпна до широк кръг читатели. Актуалността на книгата за България е свързана с три основни проблема: ниската финансова грамотност на населението; предоставяната на потребителите фрагментирана и понякога подвеждаща финансова информация и слабо и неефективно използване на финансовите услуги. Изследванията категорично показват, че потребителите нямат основни умения да ползват финансовата информация при вземането на техните решения. Пример в това отношение е много високата склонност към задлъжняване в най-ранна възраст, което може да се обясни именно с липсата на такива умения.

Една от причините, довели и до реформи в регулирането на финансовия сектор в Европейския съюз, насочени към защита на потребителите на финансови услуги, е т.нар. информационна асиметрия. Усложняването на финансовата система повишава финансовата експертиза в сектора, докато информираността на населението все повече изостава. Това поражда необходимостта в европейската правна рамка да се въведат изисквания към доставчиците на финансови услуги за предоставяне на задължителна информация, която да е пълна, ясна, коректна и до голяма степен хармонизирана в държавите-членки на ЕС. Осъзнаването на този проблем, особено след глобалната финансово-икономическа криза, насърчава появата на информационни платформи, медии, публикации и организации, предоставящи съвети на потребителите при вземането на финансови решения.

Колкото и позитивен да е нарастващият интерес към личните финанси, той поражда и някои рискове. Получаването на недостатъчна информация и съвети без изучаване на фундаменталните въпроси, свързани с финансите, би могло да има и подвеждащ характер. Предоставянето на задължителната информация не е достатъчно за вземането на финансови решения, ако не са известни принципите, факторите и механизмите, по които работят личните финанси. Изключително важна е също компетентността и неутралността на финансовите консултанти. Неслучайно раздаването на финансови съвети все повече се превръща в регулирана област в европейската правна рамка на финансовия сектор, като изискванията за финансова правоспособност на финансовите посредници и съветници са все по-сериозни и категорични.

Несъмнено средата, в която се формират и изразходват личните парични средства, се усложнява и става по-рискова. Ето защо е нужна не просто инфор-

---

¹ Бобева, Д., Дж. Йоловски (2018). Лични финанси: Въведение. С.: Изд. „Джуниър Ачийвмънт България“, 155 с.

мация, а систематизирани знания за начините, по които хората могат успешно да се справят с рисковете. Във връзка с това целта на авторите е да очертаят най-важните и необходими теоретични и практически познания и умения, които трябва да се използват за взимане на разумни финансови решения. Представени са и практически задачи и казуси, свързани с важни събития в живота на човека.

Първата част съдържа задълбочен преглед на теоретичните основи на личните финанси в исторически план, като е подчертано, че отделянето им като самостоятелна научна дисциплина не е безспорно. Според някои учени това е област на изследване без ясно определена теоретична база. Научната общност все още не е единодушна по въпроса дали личните финанси представляват дисциплина вътре в икономиката на потребителите, или могат да бъдат самостоятелна дисциплина, дали са част от общата финансова теория, или могат да се отделят и каква би била теоретична основа. В книгата са обобщени приложимите теории, а личните финанси са разгледани като интердисциплинарна област. В тази сфера се прилагат редица принципи, изведени в други научни дисциплини – икономикс, теория на управлението, социология, психология, но авторите аргументирано обосновават мнението си, че водеща роля има финансовата теория. Личните финанси обхващат най-важните правила и норми, засягащи вземането на решения и управлението на финансовите ресурси на индивида, който е основен обект на изследване.

Анализирани са начините и факторите, свързани с придобиването, развитието и разпределението на финансовите ресурси на отделната личност, за да могат да се удовлетворят текущите и бъдещите ѝ потребности. Авторите стигат до заключението, че факторите, които влияят върху личните финанси, могат да бъдат както индивидуални (специфика на самия потребител), така и външни (демографски и икономически, финансово-икономическа среда – финансови пазари, институционална и регулаторна рамка, и др.).

Посочено е, че при личните финанси трябва да се прилага интердисциплинарен подход при анализа на финансовото поведение на индивидите. Той включва знания за парите, кредита, инвестициите, банковото дело, застраховането, данъците, както и за основните принципи на финансовото управление (риск, печалба, загуба). Авторите подчертават, че теорията за личните финанси допринася да се разбере взаимовръзката между ценности, нагласи, самооценка, от една страна, и спестяването, кредитирането, инвестирането, от друга.

Теоретичен принос е многопластовото дефиниране на личните финанси – в общия смисъл те „...представляват област във финансите, която се занимава с финансовите решения, които индивидите взимат, както и принципите и факторите, определящи тези решения, като се вземат предвид рисковете и бъдещите събития в техния живот.

Много задълбочено и образно е представена спецификата на българската народопсихология и нейното отражение върху навиците в използването на парите, спестяването, инвестирането и отношението към богатството.

Във втората част са разгледани принципите на подготовка и управление на личния бюджет, като е отчетена спецификата на важните житейски събития. Тук неслучайно значително място е отделено на спестяванията – тяхната голяма роля за икономиката, финансовия сектор и личната финансова стабилност. Подробно е изследвана спецификата на различните видове потребителски кредити, като са анализирани факторите и рисковете от задлъжняване, както и начините за получаване на най-изгодни финансови условия на кредити.

Нерядко, обръщайки поглед към близкото си обкръжение, ставаме свидетели на това колко болезнени биха могли да бъдат последиците от безотговорното отношение към личните финанси и погрешните финансови решения, но това, на което рядко се отделя внимание, е колко ползи са пропуснати от неизползването или неефективното използване на нашите пари и на възможностите, които финансовата система предоставя. Ето защо целта на книгата е не само да се идентифицират рисковете пред личните финанси, но и да се оценят ползите от ефективното им управление и да се предложат начини, с чиято помощ взетите решения да доведат до максимизиране на финансовите изгоди.

Важен ракурс в представения труд е анализът на ролята на потребителите на финансови услуги за постигането на финансова устойчивост. Изборът на стабилни и надеждни доставчици на финансови услуги е съществен фактор за насърчаване на конкуренцията на финансовите пазари. Използването на повече услуги разширява финансовото посредничество и насърчава икономическия растеж. Потребителите играят изключително голяма роля за развитието и стабилността на финансовия пазар – за разнообразяването на предлаганите на него продукти, за засилването на конкуренцията и изтласкването от пазара на финансово неустойчивите и некоректни институции.

Хората взимат отговорни финансови решения при кризи и при промени в житейската им ситуация. Как ще се управляват личните финанси, зависи от целите, които се поставят на всеки етап. Затова авторите отделят значително внимание на характера и същността на личните финанси, на рисковете от преобладаване на некомпетентни лица при взимането на финансови решения, на последиците от слабата финансова култура.

Заслужава адмирации и авторовото хрумване в началото на книгата да се изложат препоръките за управлението на личните финанси, отправени от четирима бивши министри на финансите – по този начин техният опит в управлението на публичните финанси се пренася по един уникален начин и към личните финанси.

Представената научна разработка запълва сериозна теоретична празнина в литературата, посветена на личните финанси, и има висока практическа стойност. Това е българска книга за личните финанси, отчитаща спецификата на българската финансова система и народопсихология.

Проф. д-р Снежана Башева